

Det kan beklages, at den tematiske gennemgang af toldobjekter dækker over en brudflade i toldvæsenets historie. En sådan finder man nemlig i 1400-tallet. 1429 indføres Øresundstolden, der strammedes i løbet af århundredet. Øksnetolden blev utvivlsomt først ved midten af 1400-tallet af virkelig betydning. 'Sisen' introduceredes af kong Hans i 1488. At dette 'gennembrud' for tolden skyldtes en afgørende kvantitativ vækst i europæisk handel med massegoods træder følgelig heller ikke frem med tilstrækkelig tydelighed. Man kan også anholde, at forfatterens glæde ved sproglige formuleringer til tider tager magten fra ham – eksempel: tolderen, der var fyr og flamme for at udlægge fyr (s. 204). Men disse anker skal på ingen måde sløre fremstillingens store fortjenester. Der er skabt et standardværk. Her opsummeres forskning fra generationer af historikere, der har arbejdet med tolden. Forfatterens selvstændige forskning supplerer, hvad der allerede foreligger. Resultatet er en smuk bog med en veloplagt og afrundet tekst, der skaber orden ud af det hidtidige kaos.

Bjørn Poulsen

NYERE TID

ALBRECHT ECKHARDT & HEINRICH SCHMIDT (udg.): *Geschichte des Landes Oldenburg. Ein Handbuch.* Oldenburg, Heinz Holzberg Verlag, 1987. 1025 s. Ill. 68 DM.

De færreste danske historikere forbinder kongetitulaturens 'greve i Oldenburg og Delmenhorst' med andet og mere end, at dette nordtyske område mellem Bremen og floden Wesers udløb var de danske oldenborgeres middelalderlige stamland. Men fra 1667 til 1773 var grevskaberne en del af den danske konges riger og lande, som blev regeret fra Slotsholmen i København. Indtil nu har historikerne været henvist til at søge oplysninger om grevskabernes dansketid i Hermann Lübblings *altmodische Oldenburgische Landesgeschichte* fra 1953. Der er derfor grund til at gøre opmærksom på, at der nu foreligger en stor, tidssvarende *Geschichte des Landes Oldenburg*, hvori *Die Dänenzeit* behandles af overarkivar Friedrich-Wilhelm Schaer fra det nedersaksiske Staatsarchiv i Oldenburg.

Egentlig forskning i emnet foreligger ikke fra tysk side, og Dr. Schaer har derfor måttet bygge på den sparsomme eksisterende litteratur suppleret med lovmateriale. Alligevel repræsenterer afsnittet en landvinding i kraft af den vægt, der lægges på de sociale og økonomiske forhold og som følge af forfatterens mere nuancerede vurdering af det fremmede styre, der dels forsøgte at modernisere det livsvigtige digearbejde, dels støttede det økonomisk.

Fra dansk side må man på den anden side erkende, at den danske enevældes engagement i grevskaberne var begrænset. Typisk benyttede man således stillingen som statholder som politisk eksil for ubekvemme eksistenser som admiral Christen Thomesen Sehested (1718–36) og diplomaten Rochus Friedrich Lynar (1752–65), ligesom den fortjenstfulde botaniker Georg Christian Oeder måtte bøde for sin kortvarige forbindelse med Struensee med landsforvisning til stillingen som landfoged i Oldenburg fra 1772 til sin død i 1791.

Da Oldenburg og Delmenhorst i 1773 blev mageskiftet med de gottorpske dele af Holsten, gled grevskaberne definitivt ud af dansk historie. Men Dr. Schaers redegørelse efterlader klart et indtryk af, at det vil være lønsomt at gøre dem til genstand for egentlig historisk forskning, både fra tysk og fra dansk side.

Ole Feldbæk

GERHARD KRAACK unter Mitarbeit von NIS LORENZEN: Die St.-Nikolai-Bibliothek zu Flensburg. Eine Büchersammlung aus dem Jahrhundert der Reformation. Beschreibung und Katalog. = Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte e.V. Nr. 35. Flensburg 1984. 288 s. Ill.

St. Nikolai Kirkes bibliotek i Flensburg er et af de meget få provinsbiblioteker, hvis grundstamme er bevaret på stedet fra reformationsårhundredet til nu. Af lignende kirkebiblioteker i kongeriget fra sidste halvdel af 1500-tallet, f.eks. i Ålborg og Nykøbing F., eksisterer der kun spredte rester, så det er virkelig en enestående samling, der er bevaret i Flensburg, nu ganske vist holdt i varetægt af Stadtmuseum og Altes Gymnasium. Bevarede lister viser, at ca. 90 bøger er gået tabt; tilbage er omkring 440 titler fordelt på knap 340 bind, alle beskrevet af forfatterne med stor og prisværdig omhu, der tilgodeser såvel bibliografiske som bind- og proveniensmæssige aspekter. En række bind kan tilskrives lokale bogbindere, og ikke mindst interessant er det, at størstedelen af bøgerne via navn på bindene eller tilskrifter kan henføres til navngivne donatorer eller tidligere ejere. En del stammer fra franciskanermunken Lütke Namens' bibliotek, en anden er løbende skænket til kirken ca. 1580–1605 af borgere m.fl. med tilknytning til Flensburg. Ad indirekte vej er der bl.a. tilgået samlingen bøger, som oprindeligt har tilhørt Hans Tausen og Anders Sørensen Vedel, samt rester fra nedlagte franciskanerklostre i Danmark og Sønderjylland (jvf. Jørgen Nybo Rasmussen i Kirkehist. Saml. 1977, s. 51–80). Dominerende er ikke overraskende teologiske værker og skrifter, men historie og geografi er pænt repræsenteret, og en sjælden samling musikaler, der stammer fra kirkens kantori, rummer enkelte unica. Som hermed antydtes er bogen givende i flere sammenhænge, men det vanskeliggør unægtelig benyttelsen af dette lødige bidrag til dansk og sønderjysk bogkultur, at registrene kun henviser til katalogdelen, ikke til de indledende afsnit, hvor der ofte findes yderligere baggrundsoplysninger.

Harald Ilse

MICHAELA BLUNK: Der Handel des Lübecker Kaufmannes Johan Glandorp an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert. Veröffentlichungen zur Geschichte der Hansestadt Lübeck, hrsg. v. Archiv der Hansestadt Lübeck Reihe B. Band 12. Lübeck, Schmidt-Römhild, 1985. – iii + 366 s. Ill.

I de seneste år har man af stadsarkivet i Lübeck fremdraget flere vigtige købmandsbøger, og med betydelig ret har man valgt at underkaste dem monografisk behandling fremfor bekostelige udgivelser. I modsætning til den lidt